

DIŞ POLİTİKADA SAPTIRMA TEORİSİ VE TEORİNİN ORTA DOĞU POLİTİKASINDA UYGULANABİLİRLİĞİ

KILIÇ BUĞRA KANAT*

Saptırmacı Savaş Teorisi (*Diversionary Theory of War*) uluslararası iç ve dış politika ilişkisini ele alan en önemli yaklaşımlardan biri olmasına rağmen Orta Doğu'daki siyasi gelişmelerin anlaşılmasında bu teoriden yeterince yararlanılamamıştır. "Temel olarak ekonomik, sosyal ve siyasi sorunlarla karşılaşan liderlerin toplumun dikkatini yaşanmakta olan bu iç sorunlardan saptırmak üzere toplumu bir anda kendi bayrağı altında birleştirecek bir dış tehdit ve çatışma yaratması" olarak tanımlanan teori uzun yıllardan bu yana dış politika uzmanları tarafından tartışılmasına rağmen, bölgesel olarak Amerika Birleşik Devletleri ile sınırlı kalmıştı. Şimdiye kadar bu konuda yapılan çalışmaların büyük bir bölümü, Amerikan başkanlarının kamuoyu yoklamalarında düşen popülaritelerini yükseltmek, siyasi skandallarla yaşanan güvensizliğin üstesinden gelmek, işsizlik ve enflasyon gibi ekonomik sorunların varlığını bir süreliğine unutturmak amacıyla dış tehdit yaratma ve bu tehditlere karşı yapılan silahlı saldırılarının incelenmesini içeriyordu. Bu çalışmalar, her ne kadar Amerikan başkanlarının bu stratejiyi kullanabilecek tek dünya lideri iddiasını savunmaz görünse de dış politika akademik çevrelerinde saptırmanın sadece Amerika'ya özgü bir strateji olduğu kanısını uyandırmıştı. Aşağıda sunulan ça-

*Syracuse Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü Öğretim Görevlisi.

alışma, Türk okurlarına, bu teoriyi tanıtmak ile birlikte, teorinin Amerika dışında da uygulanabilirliğini savunmaktadır. Bu çalışmada Birinci Körfez Krizi sırasında Saddam Hüseyin'in önce Kuveyt daha sonra da İsrail'e karşı giriştiği saldırgan politikanın saptırmacı bir girişim olduğu ve Irak kamuoyunun dikkatini yaşanan ekonomik ve sosyal sorunlardan saptırmak amacıyla icra edilmiş bulunduğ u üzerinde durulmaktadır.

Saptırma Teorisi

“Saptırma teorisi” yüzyıllardır farklı şekillerde dile getirilmiş olmasına rağmen üzerinde sistemli olarak daha yeni durulmaya başlanılmış bir dış politika teorisi dir. Önceleri sadece iç politika kaynaklı savaşları açıklamak için kullanılan teori iç ve dış politika arasındaki bağlantının kurulması ve sezgisel de olsa bazı uluslararası kriz ve çatışmaları açıklayabilmesi bakımından her zaman kendinden bahsettiren bir yaklaşım oldu. Hâlâ hakkında bir mutabakat olmasına rağmen bu konu hakkında sürekli akademik yayınlar yapıyor ve dış politika teorisyenleri tarafından konu yeni araştırma yöntemlerinin ve veri setlerinin ortaya çıkmasıyla her seferinde yeniden tartışılıyor. Her ne kadar bazı çalışmalar teorinin temel mantığı olan iç siyasette yaşanan krizlerin liderler tarafından dış kriz hâline getirilmesi yaklaşımını gerçekçi bulmasa da teori hâlâ her uluslararası krizde ilk akla gelen açıklamalardan biri olmaya devam ediyor. Teorinin ortaya koyduğu açıklama sadece akademisyenleri değil, aynı zamanda gazeteci ve muhalif siyasetçileri de cezbeden bir mantık silsilesi içermesi sebebiyle siyasi arenada sıklıkla bahsedilen bir yaklaşım olma özelliğini de koruyor. Bu satırlar yazılırken Amerika Birleşik Devletleri'nin İran'a karşı uygulamaya çalıştığı uluslararası yaptırımları Amerikan ekonomisinde yaşanan krize bağlayanlar ve İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad'ın İsrail'e karşı sürekli gerginliği tırmandıran söylemlerini kendi kamuoyunda destek arama manevrası olarak açıklayanlar oldukça sesli bir biçimde bu görüşleri savunuyorlardı.

Bütün bunların yanında teori sunduğ u açıklamanın kolay anlaşılabilirliği ve basitliği açısından popüler kültür ürünleri için de önemli malzemeler sunuyor. 1990'ların sonlarına doğ u özellikle Başkan Bill Clinton'ın yaşadığı Monica Lewinsky skandalı sırasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Libya, Irak ve Afganistan'a düzenlediğ i operasyonlar gerek gazeteciler gerekse Kongredeki Cumhuriyetçi muhalafet tarafından saptırmaya yönelik bir manevra olarak değerlendirilmişti. Bu olaylar sırasında vizyona giren ve yaşadığı skandal sırasında toplumun dikkatini başka bir yöne çekmek isteyen kurgusal bir Amerikan Başkanının Arnavutluk'a karşı açtığı savaşı konu alan “*Wag the Dog*” isimli filmi birçokları son derece doğ al olarak Clinton'ın operasyonları ile ilişkilendirmişti. Başrollerini Robert De Niro ve Dustin Hoffman'ın oynadığı bu filmde toplumu bir savaş atmosferine sokarak Başkanın çevresinde birleştirmeye çalış an Baş-

kanın adamlarının manipülasyonları George Orwell'in 1984¹ romanında toplumu sürekli seferberlik hâlinde tutabilmek için yaratılan hayali düşman düşüncesi ile paralellik taşıyordu. Gazeteciler, yöneticiler ve muhalefet üyeleri tarafından ortaya atılan bu düşünceler her ne kadar bazen sosyal bilimlerin bilimsel standartlarına göre açıklanamasa dahi argümanların mantıksal ve sezgisel geçerliliği saptırma teorisinin varlığını sürdürmesinde önemli bir rol oynamaya devam ediyor. Ancak bu teori de diğer dış politika teorileri gibi bazı noksanlıklar ve sorunlar içeriyor. Aşağıda teori hakkında şimdiye kadar yazılanların tartışılmasından sonra farklı bir coğrafyada bu teorisinin uygulanabilirliği üzerinde durulacak.

“Saptırma teorisi” en basit tanımıyla devlet başkanları ve liderlerin kendi toplumlarının dikkatini ülke içinde yaşanan ekonomik, sosyal, ve siyasi sorunlardan herhangi bir dış tehdit veya soruna çekmeye çalışmasıdır. Bu noktada lider aslında iç sorunlara bir çözüm bulunmuş olmaz ancak toplumun dikkatinin dış tehdide veya çözüme odaklanması sağlanır. Bu durum hem halkın iç sorunları geçici de olsa bir süreliğine gündeminden düşürmesine yol açarak lideri rahatlatır hem halkın liderlerinin söylemine destek vermesi ve dış tehdit karşısında millî birlik düşüncesinin alevlenmesiyle liderin popülaritesinin artmasını sağlar. Lider, vatanseverlik konusunda kredibilite kazanır. Teori aslında yüzlerce yıldır dilden dile dolaşan bir liderlik stratejisi olmasına rağmen öne sürdüğü açıklamanın ispatlanmasındaki zorluklar teorisinin ilerlemesini olumsuz etkilemiştir. Bu stratejiyi kullanan liderlerin bunu itiraf etmeleri son derece zor olduğu gibi, bir liderin böyle bir saptırma siyaseti izlediğini ispat da oldukça zor bir uğraştır. Bu duruma istisna teşkil edebilecek sayılı vakaların arasında en bilineni 1904-5 Rus-Japon Savaşı arefesinde Rus İçişleri Bakanının Rusya’da gittikçe artan devrim tehlikesini ortadan kaldırmak için bir dış düşman ve savaşın gerekliliğine dair yaptığı açıklamadır. Teorisinin biraz da “ete kemiğe bürünmüş” hâli sayılabilecek bu açıklama daha sonraları akademik alanda “saptırma teorisi” olarak bilinecek yaklaşımın öncü örnekleri arasında yer almıştır.

Akademik dünya, dış politika ve dolayısıyla “saptırma teorisi”ne ancak 1950’lerden sonra ilgi duymaya başladı. Teorisinin sosyolojik öncülerinden sa-

“Saptırma teorisi” en basit tanımıyla devlet başkanları ve liderlerin kendi toplumlarının dikkatini ülke içinde yaşanan ekonomik, sosyal, ve siyasi sorunlardan herhangi bir dış tehdit veya soruna çekmeye çalışmasıdır.

yılan Coser² ve Simmel'in³ çalışmaları konunun dış politika ayağını çalışmak isteyenler için önemli bir temel oluşturdu. 1950'li yılların sonları ile 1960'lı yılların başında başta Haas ve Whiting⁴, Rosecrance⁵ ve Denton⁶ olmak üzere yapılan "saptırma teorisi" temelli çalışmalar Coser ve Simmel'in teorilerinin dış politik uzantıları sayılabilecek nitelikteydi. Bunların arasında Haas ve Whiting'in yaptığı çalışma, iç problemler yaşayan grupların dış saldırılar neticesinde birlik ve beraberliğini koruyabileceğini savunurken⁷ Rosecrance ise uluslararası çatışmalar ile bir ülke içindeki siyasi elitlerin yaşadıkları güvensizlik durumu arasında bir ilişkinin olabileceği üzerinde durmuştu⁸. 1960'lı yılların ortasından itibaren "saptırma teorisi" ile ilgili çalışmalar yeni bir şekil aldı. Daha önceleri genellikle tarihçilerin arşiv çalışmaları ve tarih anlatılarına dayanan araştırmalar sosyal bilimlerde yaşanan gelişmeler sebebiyle 1960'lı yıllardan itibaren yerini istatistiksel analizlere bırakmaya başladı. Bu yıllarda aralarında Rummel⁹, Tanter¹⁰ ve Haas'in¹¹ bulunduğu araştırmacılar tarafından yapılan sayısal analizler iç çatışma ile dış çatışma arasında direkt bir bağlantı bulunmadığını öne sürmekteydi. Ancak bu çalışmaların birçoğu temel metodolojik sorunlar taşıyorlardı. İstatistiksel analizi yapılacak elverişli verinin yetersizliği ve mevcut dataların analizinde yaşanan sorunlarla birlikte özellikle karşılaştırmalı çalışmalarda vakaların seçimi konusunda yaşanan sorunlar, bu çalışmaların araştırma programını geliştirecek bir bilgi birikimi oluşturamaması ile sonuçlandı. Dahası bu çalışmalar diğer birçok dış politika çalışması gibi Amerika Birleşik Devletleri ve Amerikan başkanları ile sınırlı kalmıştı.

1970'li yıllara geldiğimizde Mueller¹², Lee¹³ ve Kernell'in¹⁴ yapmış olduğu Amerikan başkanları merkezli çalışmalar, saptırma teorisinin Amerika merkezli doğasının daha sağlam bir biçimde yerleşmesine yol açtı. Bu çalışmalar öncekilerin aksine Amerikan başkanlarının popüleritesi ile Amerika'nın dâhil olduğu uluslararası krizler arasında bir ilişki varolduğunu savunuyorlardı.

Sayısal analizlerin ortaya koyduğu tutarsız sonuçlar ve bu araştırmaların kümülatif bir sonuç çıkaramamasının sonrasında özellikle 1980'li yıllar bu program için büyük ölçüde duraklama dönemi olarak geçti. Bu yıllar boyunca karşılaştırmalı ve çok vakalı çalışmaların yerini tek vakanın derinlemesine incelendiği çalışmalar aldı. Bu çalışmaların arasında saptırma teorisinin en iddialı şekilde kullanıldığı vaka Arjantin ve Britanya arasında Falkland Adaları sebebiyle çıkan savaş idi. Falkland Adaları'nın Arjantin tarafından işgali öncesi Arjantin'de iktidardaki cuntacı generallerin karşı karşıya kaldığı ekonomik, sosyal ve siyasi problemler ve bu savaşa karar verilmesi sonrası yaratılan seferberlik atmosferinde bu problemlerin topluma unutturulması çabası savaşın saptırmacı amaçlarla başlatıldığı yolunda güçlü bir tezin ortaya çıkmasına yol açmıştı. Dahası İngiltere'de Thatcher Hükûmetinin bu işgale verdiği siyasi tepki ve krizi, İngiliz donanmasını adalara göndererek tırmandırması ve topyekûn

savaş hâline getirmesi de İngiltere’de Arjantin ile paralel bir zaman diliminde yaşanan ekonomik ve siyasi sorunların bir sonucu olarak değerlendirilmiştir.¹⁵

Saptırma çalışmalarında önemli bir dönüm noktası 1989 yılında Jack Levy tarafından kaleme alınan ve o zamana kadarki “saptırma teorisi” üzerine yapılan çalışmaların bir değerlendirilmesi ve eleştirisi olan makale sayılabilir.¹⁶ Levy yayımladığı bu makalesinde teorinin temellerini ve sosyal bilimlerdeki değişimler ışığında gelişimini incelerken aynı zamanda çalışmanın uzun zamandır ihmal ettiği bazı unsurlara da dikkat çekmişti. Levy’nin bu çalışması sonrası değişen uluslararası sistem ve Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk yıllarında ortaya çıkan savaş ve askerî müdahaleler “saptırmacı teori” için ikinci bir bahar hâline geldi. 1990’ların ilk yıllarından itibaren 1986 yılında Ostrom ve Job’un kaleme aldığı ve Amerika’nın dış askerî müdahalelerini başkanlarının kamuoyu yoklamasında ve anketlerde aldığı onay derecesi ile ilişkilendiren çalışma araştırmacılar tarafından yeniden ele alınmaya başladı.¹⁷ Başta James ve Hristoulos¹⁸, Hess ve Orphanides¹⁹, Meernik²⁰, Meernik ve Waterman²¹, Oneal ve Bryan²², DeRouen²³, Gowa²⁴, ve Baker²⁵ olmak üzere yapılan bu çalışmaların temel amacı Ostrom ve Job’un yapmış olduğu çalışmaya cevap vermek veya onların analizini tekrar test etmek ve bir anlamda çalışmanın sağlamasını yapmaya yönelikti. Bu çalışmalar da birbirine mütenakız ve tutarsız sonuçlar çıkardı. Mesela Meernik çalışmasında başkanlarının dış aktörlere karşı güç kullanımını uluslararası değişkenlere ve sistemik etkilere bağlarken²⁶, James ve Hristoulos ve Lian and Oneal dâhilî faktörlerin bazen dolaylı bazen de doğrudan yollarla başkanların askeri güç kullanımı kararını etkilediğini öne sürdü.²⁷

Bu çalışmaların başka bir kolu da “saptırmacı teori”nin varlığını baştan kabul ederek bu davranış biçimine yol açan hususlar üzerinde durmaya başladı. Bu çalışmaların bir kısmı ekonomik sebepleri başkanların saptırmacı savaş açmasının temel sebebi olarak görürken²⁸ başka bir grup akademisyen de ekonomik sebeplerin dolaylı etkisinin ancak kamuoyu araştırmaları ve seçim dönemlerinin direkt etkisiyle geçerlilik kazanabileceğini savunarak bu anketler üzerinde yoğunlaştı.²⁹ Bunun yanında hangi rejimlerin saptırmacı savaş kullanımına yol açtığı yolunda başka bir tartışma da bu alanın temel dinamiklerinden biri hâline geldi. Her ne kadar aslında 1960’lı yıllarda Wilkenfeld³⁰ tarafından başlatılmış olsa da bu tip çalışmalar 1990’lı yıllarda özellikle demokratikleşme hareketleri ve bu hareketlerin bölgesel sonuçları sebebiyle artmaya başladı. Bu konuda en önemli çalışmalardan birinde 1997 yılında Gelpi demokratik rejimlerin otoriter rejimlere oranla daha çok bu manevradan yararlanabileceğini iddia edecekti.³¹ Gelpi’ye göre bunun sebebi otoriter rejimlerin kolaylıkla ve zor kullanarak dâhilî ayaklanma ve çatışmaları bastırabilmesiydi. Öte yandan demokratik rejimlerde liderlerin bu tip çarelere başvurma yetkisi çeşitli şekillerde kısıtlandığı için genellikle artan kamuoyu baskısı saptırmacı

stratejiler ile bertaraf ediliyor ve böylece lidere de zaman kazandırılmış oluyordu. Rejim şekli ve saptırma stratejisinin yoğunluğu ile ilgili bu çalışmalar daha sonraki yıllarda da daha ayrıntılı bir şekil alarak devam etti. Ancak çalışmaların Amerikan başkanları üzerine yoğunlaşması bu konuda sadece demokratik rejimlerin saptırma teorisi uygulayacağı gibi bir kanının yerleşmesine sebebiyet verdi.

Öte yandan bu yıllarda arka arkaya gelen Amerika'nın askerî müdahaleleri ve bu müdahalelerin Amerikan kamuoyunda ve uluslararası arenada ortaya çıkardığı tartışmalar saptırmacı teorinin daha sık dile getirilmesine yol açtı. Mesela Körfez Krizinde Irak'a askerî müdahale eden Bush'un bu siyasi tavrı Amerika'nın yaşamakta olduğu bütçe açığı tartışmaları ve kredi skandalına bağlandı. Bundan sonraki yıllarda da başkanlık seçimlerinin Clinton tarafından kazanılması ve artan okyanus ötesi askerî müdahaleler birçoklarının aklına ilk olarak bu teoriyi getirdi. Özellikle Monika Lewinsky skandalı sırasında Başkan Clinton'ın arka arkaya gerçekleştirdiği askerî operasyonlar bu teorinin akademik ve gazetecilik alanında dolaşımında kalmasına yardım etti. 11 Eylül Olayları sonrasında Amerikan toplumunun Başkan Bush'a olan desteğnin yüzde 90 seviyelerine ulaşması bu teorinin bir uzantısı olan "rally round the flag" (bayrağın etrafında toplanmak) fenomenini yeniden gündeme getirdi. Son yıllarda bu çalışmalar bir yandan Amerika'nın operasyonları ve başkanlarının gerginliği artırıcı söylemleri ile yaşanan ekonomik kriz arasındaki ilişki ekseninde yoğunlaşarak devam ediyor.

Tüm bu çalışmalar her ne kadar saptırmacı savaş teorisine önemli katkılarda bulunmuş olsalar da aslında bazı eksikler ve sorunları da içeriyordu. Bu eksikliklerin de belki de en önemlisi yukarı da bahsedildiği gibi çalışmaların Amerika merkezli bir hâl almasıydı. Bu Amerikan merkezli çalışmalar beraberinde bazı kanıların da neredeyse kural olarak araştırma programına yerleşmesine yol açtı. Bunlardan birincisi sadece Amerika Birleşik Devletleri gibi güçlü devletlerin saptırma stratejisini kullanabileceği yolundaki düşünce idi. Buna göre saptırmacı stratejilerini uygulayabilmek için devletlerin ekonomik, siyasi ve en önemlisi askerî güce sahip olması gerekiyordu ve bu sebeple stratejiyi sadece büyük güçlerin uygulayabileceği varsayılıyordu. Bu anlayış bu konudaki çalışmaların eksenini kısıtlamakla kalmadı aynı zamanda diğer devlet

arka arkaya gelen Amerika'nın askerî müdahaleleri ve bu müdahalelerin Amerikan kamuoyunda ve uluslararası arenada ortaya çıkardığı tartışmalar saptırmacı teorinin daha sık dile getirilmesine yol açtı.

ve liderlerin saptırma yapmayacağı kanısı uyandırarak dış politika tercihlerinin açıklanmasında önemli bir silahın ihmal edilmesine de yol açtı. Bunun yanında ikinci olarak Amerika Birleşik Devletleri ve başkanların askerî güç kullanımı üzerine yoğunlaşan çalışmalarla otoriter ülkeler üzerinde bu tür çalışmaların yapılmasının da önü kesilmiş oldu. Otoriter ülke liderlerinin, diktatörlerin ve cunta rejimlerinin kamuoyuna hesap vermek gibi bir sorunu ve sorumluluğu olmadığı ve muhtemel bir ayaklanma ve isyanda ellerindeki gücü kullanıp bunları bastırabilecekleri düşünüle geldi. Bu sebeple kamuoyuna karşı daha sorumlu olan demokratik rejim liderlerinin bu tür bir stratejiye ihtiyaç duyarken otoriter liderlerin baskı, zorlama ve tehdit yollarıyla kamuoyunu kontrol altında tutabileceği düşüncesi yaygınlık kazandı. Bu tip genel kanılar “saptırma teorisi”nin açıklayıcı gücünün ve kullanım alanının sınırlanması ile sonuçlandı.

Her ne kadar son yıllarda farklı coğrafya ve rejimlerde uygulanan savaş kararları ve uluslararası çatışmaları “saptırmacı savaş teorisi” ile açıklama girişimi başlatılmış olsa da henüz bu çalışmalar teorinin coğrafi olarak yayılması için gerekli yoğunluk ve olgunluğa ulaşamadı.³² Aşağıdaki çalışma araştırma programına bu noktada boyut genişletici bir katkı yapmaya çalışmakla birlikte yukarıda belirtilen Amerika merkezli çalışmaların yol açtığı kısıtlamaları da aşmayı hedefliyor. Saddam Hüseyin’in Birinci Körfez Krizinde takip ettiği politikaları açıklamada “saptırmacı teori”nin de katkı sağlayabileceği düşüncesinden yola çıkan çalışmada Saddam Hüseyin’in Irak’ı ele alınarak hem süper güç olmayan devletlerin de saptırmacı savaş stratejileri kullanmaya ehil olduğu hem otoriter bir yönetim sergileyen ve ülkenin mutlak hâkimi olan Saddam Hüseyin’in de bazen toplumsal baskıdan kaçabilmek için saptırmacı stratejiler takip edilebildiği üzerinde duruluyor. Şimdiye kadar yüzlerce farklı çalışmada üzerinde durulan Körfez Krizi ve Savaşı hakkında ortaya konulan bu yeni yaklaşım ister temel açıklama isterse yardımcı bir açıklama olarak kabul edilsin teorinin uygulanabilirliğini göstermesi açısından önemli bir örnek sunuyor.

Saddam Hüseyin ve Körfez Krizi

2 Ağustos 1990 tarihinde Irak ordusunun Kuveyt’i işgal etmesi Soğuk Savaş sonrası yeni dünya düzeninin ilk habercilerinden biriydi.³³ Irak ve Kuveyt arasında aylardır süregelen kriz ve gerginliğin işgalle sonuçlanacağını kimse tahmin edemezdi. Daha sonra savaş ve öncesi ile ilgili yayımlanan hatıralar ve tarihî belgeler de bu işgal planının Saddam haricinde çok az kişi tarafından bilindiğini gözler önüne serdi.³⁴ Rejimin en sadık ve en önemli adamlarından olan ve Irak’ın dış dünyaya açılan en önemli penceresi sayılan Dışişleri Bakanı Tarık Aziz dahi işgalden son ana kadar haberdar edilmemişti. Dahası işgal fikrinin ortaya konmasından sonra gerek Bakanlar Kurulu gerekse

Devrim Konseyinde beklenen sadece sınırlı bir işgaldi. Buna göre tartışmalı petrol yataklarının ve kuyularının bulunduğu ve Irak ile Kuveyt arasında sınır probleminin merkezinde olan Rumeliye bölgesi ile Irak'ın Körfez'e açılmak için gerek duyduğu adalardan biri işgal edilecek, böylece Kuveyt'in Irak'ın millî ekonomik çıkarlarına verdiği zararın önü alınacaktı. Ancak bu öngörüler de nafile çıktı ve Kuveyt sınırını geçen Irak ordusu kısa zamanda başkenti de ele geçirerek topyekûn işgal planını uygulamış oldu.

İşgalin yarattığı sürprizler bununla da bitmedi. Çok kısa bir süre zarfında Soğuk Savaşın iki rakibi ABD ve Sovyetler Birliği birlikte hareket ederek Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinden Irak'ın Kuveyt'i işgalini kınayan ve Irak'tan en kısa zamanda kayıtsız ve şartsız Kuveyt'ten çekilmesini talep eden 660 Nu.lı kararı çıkardılar. Bundan hemen sonra da Arap Birliği kendi kararını açıklayarak BM'ye benzer şekilde işgali kınadı ve Irak'tan askerlerini Kuveyt'ten bir an önce çekmesini istedi. Daha sonraki günlerde gerek BM gerekse içlerinde Avrupa Topluluğunun da bulunduğu bölgesel teşkilatlar Irak'ı işgale son vermeye zorlayıcı kararlar çıkardılar. Bunların arasında en etkilileri Irak'a ekonomik yaptırımlar başlatan 661 Nu.lı BM Güvenlik Konseyi Kararı ile işgalin sona erdirilmesi için güç kullanımının yolunu açan 665 Nu.lı karar idi. Kuveyt'in işgali ile Irak ordusunun teslim olduğu Şubat sonuna kadar geçen yaklaşık altı ay içerisinde farklı kurum ve kişiler tarafından başlatılan barış görüşmeleri ve arabulucuk çalışmaları sonuçsuz kaldı. Bu sırada Saddam Hüseyin bir yandan İsrail'i tehdit etmeye devam ederken öte yandan da Kuveyt'ten çekilmesini İsrail'in de işgal altındaki topraklardan çekilmesi şartına bağlayarak Arap ve Müslüman toplumları arkasına almaya çalıştı. Peki Orta Doğu'da hemen hemen tüm taşları yerinden oynatan ve tüm ittifak ve itilafları sarsan bu işgal ve sonrasında Saddam Hüseyin'in temel amacı neydi? İşgal ile ve işgali sürdürürken neyi başarmaya çalıştı ve hangi stratejiden yararlandı?

Saddam Hüseyin 1979 yılında, 11 yıla yakın bir süredir yardımcılığını sürdürdüğü Irak Devlet Başkanı Bekir'in sağlık sorunları nedeniyle görevi bırakması üzerine Baas Partisi tarafından kontrol edilen Irak'ın Devlet Başkanlığı görevini üstlendi.³⁵ Zaten uzun başkan yardımcılığı süresinde kendini bu göreve hazırlayan Saddam Devlet Başkanı olmasından kısa bir süre sonra sekiz yılı aşkın bir zaman sürecek bir maceraya atılarak devrim sebebiyle iç karışıklıklar yaşayan İran'a savaş açtı. Savaş, elbette Saddam Hüseyin'in istediği gibi ilerlememişti. Saddam'ın beklentisi kısa sürecek ve zaferle sonuçlanacak bir savaş ile yıllardır bir türlü çözülemeyen sınır problemini Irak lehine çözmektir. Ancak uzayan savaş Saddam'ı oldukça zor duruma soktu. 1988 yılında savaş sona erdiğinde Saddam kendi zaferini ilan etti ve İran ile yapılan savaşı İkinci Kadisiye Savaşı olarak adlandırdı. Bağdat'a yapılan büyük zafer anıtı ve Zafer Bayramı ile halkı da bu zaferin bir parçası hâline getirmeye çalıştı. Ancak halkın beklentileri zafer kutlaması yapmaktan daha farklıydı. sekiz yıl süren savaş

boyunca halk devamlı muhtemel bir zaferin Irak'a ve dolayısıyla Iraklılara kazandıracakları ile seferber edilmişti. Ancak 1988'de savaşı kazanan Irak'ta durum hiç de vadedildiği gibi değildi.

Öncelikle sekiz yıl süren savaş Irak demografisi ve ekonomisine çok büyük zararlar vermişti. İnsani yönden bu savaş 20. yüzyılda iki toplum arasında geçen en kanlı çatışma olma özelliğini taşıyordu. Yaklaşık bir milyon insanın öldüğü savaşta yüzbinlerce kişi de özellikle mayınlar sebebiyle, sakat kalmıştı. Dahası savaşın bitmiş olmasına rağmen İran hâlâ 75 bin Irak askerini savaş esiri olarak toplama kamplarında bulunduruyordu. Bunun yanında iki taraf da savaştan derin ekonomik yaralarla çıkmıştı. Özellikle Irak'ın güneyindeki birçok şehrin alt yapısında çok büyük hasarlar meydana gelmiş, Basra ve çevresindeki ekonominin can damarı olan petrol kanalları büyük zarar görmüştü. Bunun yanında Fao bölgesindeki sanayi ve endüstriyel alt yapı tahrip olmuştu. Dahası 1980 başında Orta Doğu'da en büyük döviz rezervlerinden birine sahip olan Irak on sene içinde dünyanın en fazla borca sahip devletlerinden biri hâline gelmişti. Savaşın şiddetini artırdığı 1982 yılından itibaren Irak hükümeti gelirinin büyük bir kısmını silah alımına yönlendirmiş, sekiz sene içinde 50 ile 100 milyar dolar arasında silah harcaması yapmıştı. Araştırmacıların yaptığı en iyimser hesaplara göre de savaşın Irak ekonomisine maddi külfeti 400 milyar dolar civarındaydı. Savaş sonrası yeniden yapılanma için en az 200 milyar dolar civarında bir paraya ihtiyaç olduğu hesaplanıyordu.³⁶

Savaşın hemen sonrasında mevcut durumu düzeltebilmek için Saddam ihtiraslı bir ekonomik kalkınma planı yapmıştı. Planın büyük bir kısmı ekonomik liberalizasyon ve özelleştirmeye dayanıyordu. Devlet bu reformlarla ekonomideki rollerinin bir kısmını özel sektöre terk ediyor ve müteşebbislerin bu konuda başarılı olabilmesi için de alt yapı sağlamaya çalışıyordu.³⁷ Özelleştirme faaliyetleri bünyesinde devlet arazileri ve kamu iktisadi teşekkülleri halka açıldı. Yasal olarak da özel sektörü teşvik edici bazı iyileştirmeler ve düzeltmeler getirildi. Özel yatırımlar teşvik edilirken sendikal sektörde yatırımcıyı destekleyen bazı düzenlemeler de yapıldı. Ancak bu iddialı ekonomik atılımlar yeterli ve beklenen gelişmeyi sağlayamadı. Dahası ani özelleştirmeler ve pazar ekonomisine geçiş hamleleri Iraklıları daha önce hiç karşılaşmadıkları bir durumla yüzleştirdi. Bir anda işsizlik oranları artarken enflasyon ve ekonomik adaletsizlik de artmaya başladı. Bununla birlikte birçok temel gıda maddesinin karaborsaya düşmesi ekonomik reformların sos-

1980 başında Orta Doğu'da en büyük döviz rezervlerinden birine sahip olan Irak on sene içinde dünyanın en fazla borca sahip devletlerinden biri hâline gelmişti.

yal sonuçlarının Saddam Hüseyin'in beklediğinden daha olumsuz sonuçlar getirebileceğini gösterdi. Iraklılar ilk kez temel ihtiyaç malzemesi kıtlığı çekmeye, marketlerin önünde uzun kuyruklar oluşturmaya ve karaborsa sektörü ile karşılaşmaya başlamıştı. Bunun yanında ekonomik gelişmelerin yarattığı toplumsal yapıdaki dönüşümler de ülkede istikrarı tehdit ediyordu. Özellikle yeni zengin sınıf, bir yandan ekonomik dönüşümün kaybedenleri öte yandan da senelerce iktidarın nimetlerinden yararlanagelen Baas bürokrasisi için hedef hâline gelmişti.³⁸

Bu yaşanan ekonomik ve sosyal sorunların belki de en önemlisi artan işsizlik sorunuydu. Özelleştirmenin daha kronik hâle getirdiği bu sorun bir yandan toplumsal barış ve huzur ortamını tehdit ederken öte yandan da Saddam'ın sayıları 800 bine varan Iraklı askerleri terhis sürecini de zora sokuyordu.³⁹ Seferberliğin ve savaş durumunun sona erdirilmesinden hemen sonra terhis edilen 200 bin kadar asker işsizlik oranını arttırmakla kalmamış, aynı zamanda döndükleri şehirlerde yer yer ayaklanma derecesine varan bazı sokak kavgalarına da yol açmaya başlamıştı. Durumun özellikle işsizliğin yoğun olduğu büyük şehirlerde kontrolden çıkmaya başladığını fark eden Saddam yönetimi terhis programını dondurarak askerlerin kışlalarında kalmasını tercih etmişti.⁴⁰ Ancak bu durum daha farklı bir soruna yol açıyordu. Kışlalarda herhangi bir savaş durumu olmaksızın zaman geçiren eli silahlı 700 bin civarında Irak askeri hükûmete büyük bir mali külfet oluşturunuyordu. Dahası ordusunda askerî darbe geleneği olan ve Baas Partisinin iktidara gelmesinden önceki tüm siyasi iktidar eldeğıştirmeleri darbeler sonucu meydana gelen bir ülkede bu kadar askeri başıboş bir hâlde bırakmak Saddam için büyük bir tehdit teşkil ediyordu.

Ekonomik sorunların yanında Irak'ın heterojen etnik ve dinî yapısı rejimi tehdit eden bir başka unsur idi. Irak kuruluşundan itibaren ortak bir ulusal kimlik yaratma sorunu içerisinde bir devlet olmuştur. O dönemde Orta Doğu'da kurulan tüm devletler gibi Irak da suni sınırlar ve kolonyal planlamanın bir eseri idi. İngilizler tarafından Irak tahtına geçirilen Kral Faysal'ın dahi Irak'ı ortak bir kimlik ve benlikten uzak insan topluluğu olarak tanımlaması bunun en büyük kanıtlarından biriydi.⁴¹ Aradan geçen yıllarda Irak bu sorunu aşamadı. Her ne kadar geçici barış dönemleri olsa dahi Şii ve Kürt tehdidi her zaman Baas rejimi için endişe verici bir durum olarak kaldı. Ekonomik ve sosyal sorunların yaşandığı 1980'li yılların ikinci yarısında da bu sorun Saddam'ın gündeminde önemli bir yer teşkil ediyordu. Nüfusun yüzde 60'ını oluşturan Şiiler özellikle İran ile savaş sırasında çok sıkı kontrol altında tutulmuşlardı. Her ne kadar savaş sırasında İran'ın oynamaya çalıştığı mezhep kartı çoğu kez başarısız olduysa da bu durum Şiilerin rejime karşı bir tehdit oluşturmadığı sonucuna yol açmıyordu.⁴² Bunun yanında Irak nüfusunun yüzde 15'ini oluşturan ve kuzeyde yoğunlaşan Kürtler, Saddam rejimi için Irak'ın bütünlüğü önün-

deki ikinci bir engel konumundaydı. İran Savaşı sırasında bölgede yaşayan bazı Kürt grupların İran ile iş birliği çabası içine girmesi Saddam tarafından şiddetle cezalandırılmış ve kimyasal silah da dâhil olmak üzere Irak ordusunun tüm imkânlarıyla bu hareketler bastırılmıştı. 1988 yılında İran Savaşından sonra başlatılan Enfal Kampanyası da rejimin bölgede yaşayan ve iş birlikçi saydıkları Kürtlere karşı intikam kampanyası niteliğindedir. Kürt gruplara on binlere varan zayıat verilmiş olmasına rağmen Saddam Hüseyin bölgede ilk fırsatta yeni bir Kürt ayaklanması tehdidiyle karşı karşıya kalabileceğinin farkındaydı.

Tüm bu iç sorunların yanında Saddam Hüseyin dünya düzeninde ve uluslararası sistemde yaşanmaya başlayan değişimlerden de oldukça rahatsız olmuş durumdaydı. Soğuk Savaşın son anlarından itibaren Irak'ın doğal müttefiki olan Ortadoğu ve Doğu Avrupa ülkelerinde rejimler birer birer halk darbeleri ile çöküyor ve yerini demokratik rejimlere bırakıyordu. Bu halk hareketlerinin yaratabileceği bir domino etkisinden çekinen Saddam için Romanya'daki rejim değişikliği büyük bir travmaya yol açmıştı. Romanya'da meydana gelen halk darbesi sonrası ülkenin lideri Çavuşesku'nun karısı ile birlikte darbeciler tarafından infaz edilmesi ülkelerini demir yumrukla yöneten tüm diktatörler gibi Saddam'ı da derinden etkilemişti. Saddam biyografisi yazan araştırmacılar Saddam'ın saplantılı bir şekilde Çavuşesku'nun infaz videosunu yüzlerce kez seyrettiğini ve kendi güvenlik elemanlarına Romanya'daki darbeyi çok yakından inceleme emri verdiğini yazmıştı. Saddam Körfez Krizinin hemen öncesinde Amerikalı gazeteci Diane Sawyer'e verdiği röportajında da bu konuya sıkça değinmiş ve mülakatta defalarca kendisinin Çavuşesku olmadığını ve kendi rejimini yıkmanın kolay olamayacağını vurgulama gereği duymuştu. Ancak Saddam'ın bu saplantısı çok da temelsiz değildi. 1988 sonu ve 1989 başında Saddam'a karşı birbiri ardına suikast ve darbe girişimleri meydana gelmişti. Bunlardan birincisinde Saddam'ın uçağı Bağdat'a inişi sırasında hedef alınmış; ikincisinde ise Bağdat'ta konvoyuyla ilerlediği sırada bir saldırı girişimi ile karşılaşmıştı. Her iki saldırıdan da yara almadan kurtulan Saddam'ı asıl endişelendiren olay ise rejimine en sadık birim olarak bildiği Devrim Muhafızlarının içinden bir grubun organize ettiği darbe girişimi olmuştu.⁴³

Kısacası 1990 yılının başına gelindiğinde Irak büyük bir sosyal ve ekonomik kaosun eşiğindedir. Saddam Hüseyin dikkatle inşa ettiği korku rejiminin daha fazla baskıya dayanacağından şüphe duyuyordu. Zira kendisi siyasi geçmişinde bu gibi toplumsal hareketlerin ne kadar kısa bir sürede rejimi yıkacak bir enerjiye dönüşebileceğini görmüş ve dikta rejimlerinin varolan gücüne karşılık aynı zamanda ne kadar zaaf olduğunu da birinci elden tecrübe etmişti. Devlet içinde kurduğu baskı mekanizmasına ek olarak toplumun dikkatini yaşadığı sorunlardan öteleyerek bir dış düşmana yoğunlaştırmayı toplumsal des-

tek sağlamak için yapılabilecek en olumlu siyasi manevra olarak görüyordu. Bu stratejisini de 1990 yılının başından itibaren uygulamaya koymuştu. Hedef dâhilî sorun yaşayan Arap liderin bir şekilde günah keçisi haline getirerek kendi sorumsuzluklarını ve başarısızlıklarını örtbas etmeye çalıştığı İsrail devleti idi.

Saddam Hüseyin ve Saptırmacı Savaş Teorisi

Saddam Hüseyin için kariyeri boyunca İsrail ve siyonizm, emperyalizm ve İran ile birlikte en fazla kullanılan dış tehdit silahı oldu. 1968 Darbesiyle Irak'ta yönetimi ele geçiren Baas Partisinde iç güvenlikten sorumlu olan Saddam Hüseyin'in ilk icraatlarından biri Bağdat'ın merkezinde düzenlenen bir miting ile siyonist komplocu olarak suçlanan Baas muhaliflerinin asılması idi.⁴⁴ Bu andan sonra bu strateji her defasında muhaliflerini bertaraf etmek isteyen Saddam Hüseyin'in başvurduğu bir metot oldu. Önemli Saddam uzmanlarından olan Karsh ve Rautsi'nin ifade ettiği gibi Saddam Hüseyin 1970'li yıllarda uyguladığı baskı ve sindirme politikalarından bunalan halkın nezdinde yeniden destek sağlayabilmek için İsrail kartını oynamaya sıklıkla devam etti. Rejim ve iktidar muhalifleri İsrail menşeli komploların kuklaları olmakla suçlanarak idam edilirken ülkenin yaşadığı bazı siyasi ve ekonomik sorunların sorumluluğu da İsrail üzerine atılıyordu.⁴⁵ Buna göre Irak'ın gelişmesini ve büyük bir güç hâline gelmesini engellemeye çalışan İsrail sürekli olarak rejimi yıkmaya çalışıyordu ve bunun için de Irak'ın Arap dünyasında lider ülke hâline gelmesini istemeyen güçleri bu yolda kullanıyordu. İsrail uzmanı Ofra Bengio'nun ifadesiyle bu yıllarda siyonizm, emperyalizm, ve İran tehdidi Saddam'ın Irak'taki gücünü pekiştirmek ve iktidarını sağlamlaştırmak için kullandığı en önemli metotlar arasındaydı.⁴⁶ Özellikle 1973 Yom Kippur Savaşının Arap dünyasında yol açtığı psikolojik atmosfer de bu durumun sömürülmesini kolaylaştırıyordu. Arap dünyası İsrail ve Filistin sorunu ile ilgili her konuda son derece hassas idi ve 1973 Savaşı, 1967 Savaşının yol açtığı toplumsal travmaları ortadan kaldırmaya yetmemişti.

Saddam'ın İsrail ve siyonizm merkezli tehdit algılaması ve propandası İran-Irak savaşıyla bir süreliğine yerini İran'ın tehdit olarak algılandığı bir düşünceye bıraktı. Tarihte Arap devletlerinin Perslere karşı kazandığı zaferler yeniden yüceltilip övülürken ülke içerisinde sorun çıkarması muhtemel gruplar İran'la ilişkili olmaktan suçlanıp cezalandırıldı. Bu cezalandırmaların en büyüklerinden biri Irak'taki Şii liderlerden Ayetullah Bekir El-Sadr'ın idam edilmesi ve Muhammed Bekir El-Hekim'in de İran'a sığınmak zorunda kalışydı.⁴⁷ Bunun yanında Propaganda Bakanlığı 7. yüzyılda Arapların İranlılar'a karşı kazanmış olduğu en önemli zafer olan Kadisiye Savaşının anılarını yeniden canlandırmaya çalışıyor ve Saddam'ı Kadisiye Savaşındaki Arap orduları komutanı Ebu Vakkas'a benzetme girişimlerinde bulunuyordu. Buna rağmen zaman

zaman Arap dünyasının desteğini sağlamak ve Irak halkının bütünlüğünü muhafaza edip kendi liderliği altında toparlayabilmek için Saddam Hüseyin, İsrail kartını da kullanmayı ihmal etmiyordu. Irak halkına yaptığı konuşmalarda Yahudileri binlerce yıl önce topraklarından göçe zorlayan Babil Kralı Nebukadnezar'ı idolü olarak gördüğünü ifade ediyor ve Kudüs Fatihî Selahattin Eyyubi'ye atıflarda bulunuyor ve İsrail'in bütün Arap dünyası için oluşturduğu tehdidi de her seferinde vurguluyordu.⁴⁸

Saddam Hüseyin, İran ile savaş bitip iç politika ve ekonomide sorun yaşamaya başladığı 1989 ve 1990 yıllarında yeniden saptırmacı savaş stratejisi kullanmaya başladı. Ülkede yaşanan ekonomik krizden uluslararası siyonist sermaye sorumlu tutulurken ülke içinde Saddam yönetimine karşı bir hareket oluşması ihtimalinin önünü alamak için muhtemel muhalifler İsrail komplosunun bir parçası olmakla yaftalanıp cezalandırılıyordu. Saddam, Körfez Krizine giden yolda bu stratejiyi yeniden devreye sokma sinyallerini 1990'ın ilk aylarında vermeye başlamıştı. Amman'da Şubat ayında gerçekleştirilen Arap İş Birliği Konseyi toplantısında yaptığı konuşmada, Saddam, İsrail'in Arap dünyası için yol açtığı tehditler üzerinde durarak Arap dünyasına birlik çağrısında bulunmuştu.⁴⁹ Bundan bir iki ay sonra Saddam bu sefer Irak'ta yaptığı konuşmada tekrar dikkatleri İsrail üzerine çekmeye çalıştı. Konuşmasının sonunu İsrail'i tehditlere ayıran Saddam, Irak'ın sahip olduğu askerî gücün İsrail'in yarısını ateşe vermeye yeteceğini de ifade etti.⁵⁰ Saddam'ın bu açıklamaları Irak ve Arap kamuoyunda büyük bir destekle karşılanıyordu. Nasır'ın İsrail'e karşı sergilediği tutumdan bu yana ilk kez bir Arap devlet başkanı bu tonda bir siyasi söylem takip ediyordu.

Saddam bir yandan İsrail'e salvolar savururken öte yandan da Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail'e açıklamaların Irak kamuoyuna yönelik olduğu yolunda garantiler veriyordu. Dolayısıyla Saddam'ın tüm bu ekonomik ve sosyal sorunların ortasında hedefe İsrail'i koymasının sebebi biraz "tribünlere oynayarak" Arap kamuoyunu peşinden sürüklemektir.⁵¹ Prens Bandar ile yaptığı bir toplantı sırasında Prens'in İsrail'e yönelik tehditlerin geçerliliği ile ilgili sorusu üzerine bunu daha açık bir şekilde ifade etmişti. Saddam konuşmayı ordu mensuplarının yoğun olarak bulunduğu bir ortamda ve duygusal atmosferde yaptığını ifade ettikten sonra Arap dünyasında İsrail'e karşı söylenen sözlerin her zaman işe yaradığını savunmuştu.⁵²

Saddam Hüseyin için kariyeri boyunca İsrail ve siyonizm, emperyalizm ve İran ile birlikte en fazla kullanılan dış tehdit silahı oldu.

Irak'ın Körfez emirlikleri ve özellikle de Kuveyt ile yaşadığı kriz bu aylarda tırmanmaya başladı. Sorun aslında ekonomik temelli bir anlaşmazlıktı. Irak, Arap devletlerinden İran'a karşı yaptığı savaşta büyük miktarlarda krediler almıştı. Ancak savaş sonrasında Irak'ın ekonomisinde yaşanan zorluklar üzerine Saddam rejimi Arap devletlerinden alınan bu kredilerin aslında kredi olamayacağını; çünkü Irak'ın savaş sırasında sadece Irak'ın toprak bütünlüğünü değil, aynı zaman da Arap uluslarının da egemenliğini olası bir İran müdahalesine karşı koruduğunu iddia etmekteydi. Bu her ne kadar siyasi bir manipülasyon olsa da Ürdün bu noktada Irak'ın taleplerine olumlu cevap verilmesi gerektiğini savunuyordu, Kuveyt yönetimi borçların tamamının bu şekilde affedilmesine yanaşmıyordu. Zaten gerilimli günler yaşayan Irak ve Kuveyt ilişkileri Irak'ın Kuveyt devletinin kurulmasından bu yana devam eden sınır sorununu gündeme getirmesiyle daha ciddi bir şekilde bozuldu. Irak'ın iddialarına göre Kuveyt ihtilafı bu araziden doğal kaynak çıkarmaya devam etmiş ve Irak Hükûmeti tarafından Irak'a ait olduğu varsayılan petroler sınıra yakın arazilerin sondalanması sonucu Kuveyt tarafından "çalınmış". Bu sebeple Saddam yönetimi Kuveyt'in Irak'a yaklaşık üç milyar dolar civarında borcu olduğu düşüncesindeydi. Buna ek olarak Irak, Kuveyt ve diğer Körfez emirliklerini OPEC'in belirlediği petrol kotalarından daha çok petrol piyasaya sürerek petrol fiyatlarını olumsuz yönde etkilediği kanısındaydı. Kotanın üzerinde üretilen petrol uluslararası piyasalarda petrol fiyatlarının düşmesine yol açıyor bu da Irak'ın ekonomik gelirlerinde önemli oranlarda düşüşe sebep oluyordu.⁵³ Saddam, kriz sırasında yaptığı birkaç konuşmada Kuveyt'in Irak'a karşı sürdürdüğü bu siyasetin ekonomik savaş olarak adlandırılacağını ve Irak devletinin önlemlerini buna göre alacağını ifade etmişti.⁵⁴ Elbette tüm bunların yanında Irak rejimi Kuveyt'in tarihsel olarak Irak devletinin bir parçası olduğu iddiasındaydı. Osmanlı İmparatorluğu zamanında Kuveyt'in Basra eyaletinin bir parçası olmasını temel alan bu argümana göre Kuveyt, Irak topraklarının emperyalist güçlerce çalınan bir parçasıydı.

Kuveyt'le yaşanan tüm bu siyasi krizler Saddam tarafından kendi kamuoyu ve Arap dünyasına farklı bir biçimde yansıtılıyordu. Saddam gerginliğin herhangi iki komşu arasında olabilecek bir sorun olmanın ötesinde daha ciddi temelleri olduğunu savunuyordu. Buna göre Kuveyt bu sorunu kendi isteği ve iradesi dâhilinde sürdürmüyordu. Meselenin asıl temeli İsrail ve siyonist komplonun piyonu hâline gelmiş yozlaşmış bir yönetimin Kuveyt'i Irak'a karşı kıskırtması idi.⁵⁵ Saddam Kuveyt'le yaşadığı gerginlik sonrasında sadece ekonomik sebepleri öne sürerek bir Arap ülkesini işgal edemezdi. Zira Arap birliği ve bütünlüğü için çalıştığını iddia eden bir rejim, devlet ve lider açısından başka bir Arap devletinin tehdit edilmesi ve işgali tam anlamıyla yüz kızartıcı bir suç olacaktı. Her ne kadar Saddam zaman zaman işgali Arap dünyasının bütünlüğü ve suni sınırların kaldırılmasının ilk adımı olarak gösterdiyse de bu Irak'ın

Arap bölgesel rejimine karşı giriştiği bir ihanet olarak algılanabilirdi. Bunun için Saddam başka bir strateji izleyerek Irak ve Arap toplumunun dikkatini yaşıyan ekonomik kriz ve Kuveyt'le yaşanan sorunlardan uzaklaştırarak İsrail üzerinde yoğunlaştırmaya çalıştı. Buna göre Kuveyt devletinin Irak'la girdiği mücadele siyonist ve emperyalist güçlerin Saddam'a karşı girişmiş olduğu komponun sadece bir parçasıydı. Körfez emirlikleri ile Kuveyt bu planı gerçekleştirmek ve yükselen Irak gücünü durdurabilmek için hazırlanan planın piyonlarıydı.⁵⁶ Krizin ilk anlarından itibaren Irak kamuoyuna olay bu şekilde sunuldu. İşgal öncesinde Arap kamuoyu da İsrail'e karşı bu şekilde hazırlanarak Kuveyt'in işgalinin yaratabileceği olumsuz etki en düşük seviyeye düşürülmeye çalışılıyordu.

Ağustosun başında Kuveyt'in işgal edilmesi üzerine uluslararası kamuoyunun aciliyet ve bütünlük içinde gösterdiği tepki Saddam Hüseyin'i oldukça şaşırtmıştı. Kuveyt'in İsrail'in piyonu olduğuna dair Irak propaganda ve saptırma girişimi görüldüğü kadarıyla başarılı olamamıştı. Kuveyt'in işgali sonrasında yükselen Arap itirazlarını ortadan kaldırmak için Saddam bir başka saptırma strateji izlemeye başladı. Hedef yine İsrail'di. BM Güvenlik Konseyi ve Arap Birliğinin kınama kararlarından sonra Saddam Kuveyt'ten çekilmesini İsrail'in kendi işgali altında tuttuğu topraklardan çekilmesine bağlayarak tekrar dikkatleri Filistin meselesine çevirmeye çalışacaktı. Saddam'ın ortaya koyduğu bu plana göre İsrail Filistin'de işgal altında bulundurduğu topraklardan, Suriye Lübnan'a ait Golan Tepeleri'nin bir kısmından ve Irak da Kuveyt'ten aynı anda çekilecekti.⁵⁷ Bağlantı politikası olarak adlandırılan bu siyasi manevra sadece Arap toplumlarının dikkatini Filistin problemine çekmekle kalmıyor aynı zamanda Irak'a karşı kurulmakta olan uluslararası koalisyon içinde bulunan Arap devletlerinin liderlerini zor durumda bırakıyordu. Bu strateji sayesinde Saddam'ın beklentisi Arap sokaklarının ayaklanması ve Amerika liderliğindeki uluslararası koalisyondan desteklerini çekmesi için liderlerine baskıda bulunmasıydı. Strateji, Saddam için kısmi bir başarıyı beraberinde getirdi. Başta Filistin olmak üzere Ürdün gibi Filistinlilerin yoğunlukta yaşadığı bölgeler ve Filistin meselesine duyarlı çevrelerde Saddam'a olan kamuoyu desteği bir anda ciddi bir yükseliş gösterdi. 8 Ekim günü meydana gelen El-Aksa Katliamı ile İsrail de Saddam'ın saptırmasına katkıda bulunmuş oldu. Filistin topraklarındaki İntifada'nın üçüncü yılında gerçekleşen çatışmalar sonucu 20 Filistinlinin ölmesi ve 150 kadarının yaralanması üzerine Saddam Hüseyin konuyla ilgili bir konuşma yaparak İsrail'i kınamakla kalmadı, Irak genelinde de üç günlük yas ilan edildi.⁵⁸

Irak basını ve Bağdat radyosu da bu süre zarfında Saddam'ın saptırma siyasetini destekler nitelikte yayınlar yapıyordu. İşgale gelen tepkilerin hemen ardından meseleyi bir şekilde İsrail ve Filistin meselesi ile ilişkilendirme çabasına giren Irak Devleti'ne bağlı yayın organları Suudi Arabistan sınırları içindeki

kutsal topraklara Amerikan ve Arap üniformalı İsrail askerlerinin girdiği iddiasını ortaya attı. Bunun yanında Saddam bir anda Filistin halkının en büyük koruyucusu şekline bürünmüş ve yaptığı tüm konuşmaları “Kahraman Filistin Halkı”na selam ve İsrail’e lanet ile bitirmeyi alışkanlık hâline getirmişti. Basına verilen tüm demeçler bir şekilde Filistin meselesine vurgu yapıyor ve Körfez’de yaşanan problemin asıl sorumlusu olarak İsrail ve siyonist uluslararası sermaye gösteriliyordu. Bu sıralarda Yaser Arafat da Bağdat yönetiminin en fazla sevgi ve saygı gösterdiği lider hâline dönmüştü. Saddam Hüseyin bu stratejisine dinî bir kılıf da bulabilmek amacıyla krizin en gergin günlerinde Irak ve Arap kamuoyuna rüyasında Hz. Muhammed’i gördüğünü ve Peygamber’in SCUD füzelerini Müslümanların olduğu topraklar yerine İsrail’e çevirmesini istediği açıklamasını yaparak bu propaganda çalışmasına yeni bir boyut da kazandırdı.

Tüm bu girişimler Saddam’a Arap halkının desteğini sağlamaya yetmiş ve sokaktaki Arap, Saddam’ın Irak’ın komşusu olan egemen bir Arap devletini işgal ederek yabancı güçlerin bölgeye asker göndermesine yol açan lider olduğu gerçeğini unutmaya başlamıştı. Dahası Saddam birçokları için ikinci bir Selahattin Eyyubi olmuş ve kurnaz bir siyasi oyun ile Kuveyt’i işgalini Filistin bayrağına sarmalaması gözlerden kaçmıştı.⁵⁹ Bu sırada BM Güvenlik Konseyi de Irak’a Kuveyt topraklarını terk etmesi için bir tarih belirlemişti. Irak ya 15 Ocak 1991 tarihine kadar Kuveyt topraklarını terk edecek ya da adına Çöl Fırtınası Operasyonu verilen askerî taarruz başlayacaktı. Saddam Hüseyin’in belirlenen tarihin hemen öncesinde yaptığı ve sonraları “Bütün Savaşların Anası” diye adlandırılan konuşmasında Irak ve Arap milletini düşman ordularına karşı birlik ve beraberliğe çağırırken savaşın nihai hedefini Kudus’ün İsrail işgalinden kurtarılması ve Mescidi Aksa’nın zincirlerini kırmak şeklinde açıklıyordu. Saddam’a göre bu büyük savaş ile birlikte Filistin’in kurtuluşu gerçekleşecek ve Siyonistler ile birlikte onların Arap piyonları da helak olacaktı.⁶⁰

Irak’a hava saldırısı başlamasından kısa bir süre sonra Saddam Hüseyin aylardır tehdit ettiği İsrail’e karşı askerî saldırıya da başladı. Ancak bu saldırılar SCUD füzeleri ile sınırlıydı. Her ne kadar yollanan SCUD füzeleri kimyasal ve nükleer başlıklar taşımıyor olsa da ve hatta SCUD’ların birçoğu hedeflerini tutturamamış ve Saddam’ın beklediği maddi zayıtı verememiş olsa dahi, bir Arap devletinin İsrail’in kuruluşundan o güne kadar belki de ilk kez İsrail şehirlerini bombalayabiliyor olması Arap toplumları için sevinç kaynağı olmaya yetiyordu. Dahası yol açtığı önemsiz sayılabilecek maddi zarara rağmen SCUD saldırıları İsrail toplumu için büyük bir korku kaynağı olmuştu. İsraililer büyük şehirlerin hedef alınacağı ihtimaline karşı kırsal alanlara göçe başlamış ve şehirleri boşaltmıştı. Bunun yanında aylarca muhtemel bir Irak saldırısına karşı tetikte yaşamak da İsrail’de hayatı olumsuz etkilemişti.⁶¹ Irak’ın İsrail üzerinde yarattığı bu etkiyi gören Arap toplumları da tam da Saddam’ın istediği gibi saldırıları sokak gösterileriyle kutlamaya başlamıştı. Önceleri Kuveyt’in iş-

galini kabullenmeyen ve Saddam'ı desteklemeyen kitleler için dahi bu olay bir dönüm noktasıydı. Saddam savaşı birçok Arap'ın gözünde Araplar arası bir mücadele olmaktan çıkarmış ve İsrail ile Araplar arasında bir savaş olarak algılanmasını sağlamıştı.⁶² Ancak Saddam'a duyulan bu destek ve sevgi Arap ülkelerindeki siyasi rejimlerin kamuoyu baskısını siyasi bir müdahaleye çevirebilecek yapılara sahip olmaması sebebiyle gerektiği ölçüde değerlendirilemedi. Yapılan gösteri ve mitingler liderlerin göstericilerin talepleri doğrultusunda hareket etmesini sağlayamamıştı, ancak Saddam Hüseyin savaşı kaybetmesine rağmen çoğu Arapın gözünde önemli bir başarıya imza atmış bir lider olabilmeyi başarmıştı. Dahası savaş sırasında ve sonrasında Kuveyt'in işgal edilmiş olmasından daha yoğun bir şekilde Irak'ın İsrail ile ilişkisi ve Filistin meselesi tartışılmıştı.

Sonuç

Körfez Krizi ve Körfez Savaşı sırasında ekonomik, sosyal, ve politik açmazlar içinde olan Saddam Hüseyin'in sürekli olarak İsrail'i hedef alıcı açıklamalar ve İsrail ile gerginliği artıracak girişimlerde bulunması ve savaş sırasında İsrail kentlerine gönderdiği SCUD füzeleri saptırma stratejilerinin kullanılması konusundaki en iyi örneklerden birini teşkil ediyor. Bu çalışma okuyucuya saptırmacı stratejinin büyük devletler kadar daha orta ölçekte devletler tarafından da kullanılabileceği gerçeğini de göstermeye çalıştı. Bunun yanında otoriter bir ülke olan Irak'ta diktatör olan Saddam Hüseyin'in dahi bu tür bir stratejiye ihtiyaç duyması bu siyasi manevranın kullanımının sadece demokratik devletlerle sınırlı olmadığını da ispatlar nitelikteydi. Bu makalede bundan sonraki konuyla ilgili çalışmaların sadece Amerika merkezli olmak zorunda olmadığı ve diğer devletlerin dış politikalarının incelenmesi sırasında da saptırmacı teorisinin sunduğu açıklamalardan yararlanılabileceği de gösterilmeye çalışıldı. Buna ek olarak saptırmacı savaş teorisinin Körfez Krizinde Irak politikalarını açıklamada yapabileceği katkılar bu teorisinin Orta Doğu'da meydana gelen diğer çatışma ve krizleri de anlayabilmek için sunabileceği faydalar konusunda bazı ipuçları görmemizi sağlamış oldu. ■

¹ Orwell, G. 1984. New American Library,1961.

² Coser, L. A. *The Functions of Social Conflict*. New York: Free Press,1956.

³ Georg Simmel, *Conflict*, trans. Kurt Wolff, Glencoe: Free Press, 1956.

⁴ Haas, E. B and A. S. Whiting. *Dynamics of International Relations*. New York: McGraw- Hill, 1956.

⁵ Rosecrance, Richard N. *Action and Reaction in World Politics*. Boston: Little, Brown,1963.

⁶ Denton, Frank. H. "Some Regularities in International Conflict, 1820-1949" *Background*, 9. 283-296, 1963.

⁷ Haas, E. B and A.S, Whiting, 1956.

⁸ Rosecrance, Richard N, 1963.

⁹ Rummel, R. "Dimensions of Conflict Behavior within and Between Nations." *General Systems Yearbook* 8: 1-50. 1963 and Rummel, R. "Dimensions of Conflict Behavior within and Between Nations, 1946-1959" *The Journal of Conflict Resolution* 10:1, pp.65-73, 1966.

¹⁰ Tanter, R. "Dimensions of Conflict Behavior Within and Between Nations." *Journal of Conflict Resolution* 10 (March): 41-64, 1966.

¹¹ Haas, M. "Social Change and National Aggressiveness, 1900-60," pp. 215-44, in J. D. Singer (ed.) *Quantitative International Politics: Insights and Evidence*. New York: The Free Press, 1966.

¹² Mueller, John W. *War, Presidents and Public Opinion*. New York: Wiley, 1973.

¹³ Lee, John R. "Rallying Round the Flag" *Presidential Studies Quarterly* 7: 252-256, 1977.

¹⁴ Kernell, Samuel. *Going Public: New Strategies of Presidential Leadership*. Washington DC: CQ Press, 1986.

¹⁵ Levy, Jack, and L. Vakili. "Diversionary Action by Authoritarian Regimes: Argentina in the Falklands/ Malvinas Case". In Manus I. Midlarsky (eds.) *The Internationalization of Communal Strife*. New York: Routledge, 1992 ; Lebow, Richard N. "Miscalculation in the South Atlantic: The Origins of the Falklands War" in Jervis R., Lebow, R. N, and Stein J. (eds.) *Psychology and Deterrence*, Baltimore, Johns Hopkins University Press, pp.85-107.

¹⁶ Levy, Jack S. "The Diversionary Theory of War." In *Handbook of War Studies*, Manus Midlarsky (ed.). Boston: Unwin Hyman, 1989.

¹⁷ Ostrom, Charles W, Jr. and Brian L. Job. "The President and the Political Use of Force," *American Political Science Review* 80: 541-566, 1986.

¹⁸ James, Patrick and Athanasios Hristoulas. "Domestic Politics and Foreign Policy: Evaluating a Model of Crisis Activity for the United States" *The Journal of Politics* 56: 2 pp327-348, 1994.

¹⁹ Hess, G and A. Orphanides. "War Politics: An Economic, Rational Voter Framework. *American Economic Review* 85, pp. 828-847, 1995.

²⁰ Meernik, James. "Presidential Decision Making and the Political Use of Military Force," *International Studies Quarterly* 38: 121-138, 1994.

²¹ Meernik, James and Peter Waterman. "The Myth of the Diversionary Use of Force by American Presidents" *Political Research Quarterly*. 49: 2 pp.573-590, 1996.

²² Oneal, John R and Anna Lillian Bryan. "The Rally 'Round the Flag Effect in US Foreign Policy Crises, 1950- 1985. *Political Behavior*. 17: 4. Pp 379-401, 1995.

²³ DeRouen, Karl R. Jr., "The Indirect Link: Politics, the Economy, and the Use of Force," *Journal of Conflict Resolution* 39: 671-695. 1995 ve DeRouen, Karl R. Jr. "Presidents and the Diversionary Use of Force: A Research Note" *International Studies Quarterly* 44: 317-328, 2000.

²⁴ Gowa, Joanne. "Politics at the Water's Edge: Parties, Voters, and the Use of Force Abroad." *International Organization* 52/2 (Spring): 307-24, 1998.

²⁵ Baker, William D. *The "Rally Round the Flag Effect" and Presidential Use of Force*. Unpublished PhD Dissertation. The University of Alabama., 1999.

²⁶ Meernik, James. "Presidential Decision Making and the Political Use of Military Force,"

²⁷ James, Patrick and Athanasios Hristoulas. "Domestic Politics and Foreign Policy: Evaluating a Model of Crisis Activity for the United States"

²⁸ bk. James, Patrick and John R. Oneal. "The Influence of Domestic and International Politics on the President's Use of Force," *Journal of Conflict Resolution* 35: 307-332, 1991; Hess, G and A. Orphanides. "War Politics: An Economic, Rational Voter Framework. *American Economic Review* 85, pp. 828-847. 1995; Fordham, Benjamin. "Partisanship, Macroeconomic Policy, and US Uses of Force, 1949-1994" *Journal of Conflict Resolution* 42: 418-439. 1998 ve Fordham, B. O. (2002) Another Look at 'Parties, Voters and the Use of Force Abroad.' *Journal of Conflict Resolution* 46:572-596, 2000.

²⁹ bk. DeRouen, Karl R. Jr., "The Indirect Link: Politics, the Economy, and the Use of Force," *Journal of Conflict Resolution* 39: 671-695, 1995 ve Morgan, Clifton and Kenneth N. Bickers, "Domestic Discontent and the External Use of Force," *Journal of Conflict Resolution* 36: 25-52, 1992.

³⁰ Wilkenfeld, Jonathan. "Domestic and Foreign Conflict Behavior of Nations" *Journal of Peace Research*. 5 (1), pp. 56-69, 1968.

³¹ Gelpi, Christopher. "Democratic Diversions: Governmental Structure and the Externalization of Domestic Conflict." *Journal of Conflict Resolution* 41 (March): 255-82, 1997.

³² bk. Morgan Clifton and Anderson, Christopher. "Domestic Support and Diversionary External Conflict in Great Britain, 1950-1992." *The Journal of Politics*. 61 (3). Pp.799-814. 1999; Sobek, David. "Rallying Around the Podesta: Testing Diversionary Theory Across Time" *Journal of Peace Research*. 44 (29) pp.29-45, 2007; Vengroff, Richard. "Domestic Instability and Foreign Conflict Behavior in Black Africa." *African Studies Review* 23 (3). Pp.101-114. 1980; BBC Monitoring Africa, March, 17, 2007. "Ethiopia "trying to make Eritrea a political scapegoat"; Burrowes, R. and B. Spector. "The Strength and Direction of Relationships Between Domestic and External Conflict and Cooperation: Syria, 1961-67," pp. 294-321 in J. Wilkenfeld (ed.) *Conflict Behavior and Linkage Politics*. New York: McKay, 1973.

³³ Körfez Krizi hakkında daha ayrıntılı bilgi için bk. Bulloch, John, and Harvey Morris. *Saddam's War the Origins of the Kuwait Conflict and the International Response*. London: Faber, 1991; Long, Jerry M. *Saddam's War of Words Politics, Religion, and the Iraqi Invasion of Kuwait*. New York: University of Texas, 2004; MacKey, Sandra. *The Reckoning Iraq and the Legacy of Saddam Hussein*. Boston: W. W. Norton Company, 2003; Musallam, Musallam Ali. *Iraqi Invasion of Kuwait Saddam Hussein, His State and International Power Politics*. London: British Academic, 1996; Post, Jerrold M., and Amatzia Baram. *Saddam Is Iraq: Iraq Is Saddam*. Maxwell: Alabama: USA Counterproliferation Center, 2002. Print. The Counter Proliferation Papers: Future War Ser. No: 17; Rezun, Miron. *Saddam Hussein's Gulf Wars Ambivalent Stakes in the Middle East*. Westport, Conn: Praeger, 1992; Sciolino, Elaine. *Outlaw State Saddam Hussein's Quest for Power and the Gulf Crisis*. New York: Wiley, 1991; Woods, Kevin M. *The Defining Battle: Operation Iraqi Freedom Based on the Words and Documents of Saddam's Regime A History from United States Joint Forces*. New York: US Naval Institute, 2006; Woods, Kevin M. *The Mother of All Battles: Saddam Hussein's Strategic Plan for the Persian Gulf War*. Annapolis, Md.: Naval Institute, 2008; Freedman, Lawrence, and Efraim Karsh. *The Gulf Conflict: 1990-1999: Diplomacy and War in the New World Order*. London: Faber and Faber, 1993; Freedman, Lawrence, and Efraim Karsh. *The Gulf Conflict: 1990-1991: Diplomacy and War in the New World Order*. London: Faber and Faber, 1993; Bennis, Phyllis, and Michel Moushabeck. *Beyond the Storm: a Gulf Crisis Reader*. Brooklyn, N.Y.: Olive Branch, 1991; Hiro, Dilip. *Desert Shield to Desert Storm: the Second Gulf War*. New York: Routledge, 1992.

³⁴ Ashton, Nigel. *Contested Destiny The Life of King Hussein of Jordan*. New York: Yale UP, 2000; Aburish, Said K. *Saddam Hussein The Politics of Revenge*. Grand Rapids: Bloomsbury Plc, 2001.

³⁵ Saddam Hüseyin'in hayatı ve siyasi kariyeri hakkında daha ayrıntılı bilgi için bk. Aburish, Said K. *Saddam Hussein The Politics of Revenge*. Grand Rapids: Bloomsbury Plc, 2001; Coughlin, Con. *Saddam His Rise and Fall*. New York: Harper Perennial, 2005; Henderson, Simon. *Instant Empire: Saddam Hussein's Ambition For Iraq*. New York: Mercury House, 1991; Karsh, Efraim, and Inari Rautsi. *Saddam Hussein A Political Biography*. New York: Grove, 2002; Mañar, Fuñād. *Saddam Hussein, the Man, the Cause, and the Future*. London: Third World Centre, 1981; MacKey, Sandra. *The Reckoning Iraq and the Legacy of Saddam Hussein*. Boston: W. W. Norton Company, 2003; Munthe, Turi. *Saddam Hussein Reader*. New York: Thunder's Mouth, 2002.; Post, Jerrold M. *The Psychological Assessment of Political Leaders With Profiles of Saddam Hussein and Bill Clinton*. New York: University of Michigan, 2005.

³⁶ Alnasrawi, Abbas. "Economic Consequences of the Iraq-Iran War" *Third World Quarterly*, Volume 8, Issue 3 July. pages 869 – 895. 1986; Alnasrawi, Abbas. "Economic Consequences of the 1991 Gulf War and Future Outlook" *Third World Quarterly*, Volume 13, Issue 2 . pages 335 – 352, 1992.

³⁷ Lawson, Fred Haley. *The Social Origins of Egyptian Expansionism during the Muhammad Ali Period*. New York: Columbia UP, 1992.

³⁸ Chaudhry, K. A. "On the Way to Market: Economic Liberalization and Iraq's Invasion of Ku-

wait” *Middle East Report*, No. 170, Power, Poverty and Petrodollars (May – Jun), pp. 14-23. 1991; Alnasrawi, Abbas. “Economic Consequences of the 1991 Gulf War and Future Outlook” *Third World Quarterly*, Volume 13, Issue 2, pages 335 – 352, 1992.

³⁹ Freedman, Lawrence, and Efraim Karsh. *The Gulf Conflict: 1990-1991 : Diplomacy and War in the New World Order*. London: Faber and Faber, 1999.

⁴⁰ Aburish, Said K. *Saddam Hussein The Politics of Revenge*. Grand Rapids: Bloomsbury Publishing Plc, 2001.

⁴¹ Batatu, Hanna. *The Old Social Classes and the Revolutionary Movements of Iraq: a Study of Iraq’s Old Landed and Commercial Classes and of Its Communists Ba’thists, and Free Officers*. Princeton: Princeton University Press, 1978.

⁴² Aziz, T. M. “The Role of Muhammad Baqir Al-Sadr in Shii Political Activism in Iraq from 1958 to 1980.” *International Journal of Middle East Studies* 25.2: 207-22, 1993.

⁴³ Freedman, Lawrence, and Efraim Karsh. *The Gulf Conflict: 1990-1991 : Diplomacy and War in the New World Order*.

⁴⁴ Baas Partisi için bk. Devlin, John F. *The Ba’th Party: A History from Its Origins to 1966*. Stanford, CA: Hoover Institution, 1976.

⁴⁵ Karsh, Efraim, and Inari Rautsi. *Saddam Hussein A Political Biography*

⁴⁶ Bengio, Ofra. *Saddam’s Word Political Discourse in Iraq (Studies in Middle Eastern History)*. New York: Oxford UP, USA, 2001.

⁴⁷ Aziz, T. M. “The Role of Muhammad Baqir Al-Sadr in Shii Political Activism in Iraq from 1958 to 1980.”

⁴⁸ Maar, Fuād. *Saddam Hussein, the Man, the Cause, and the Future*.

⁴⁹ Bengio, Ofra. *Saddam Speaks on the Gulf Crisis: A Collection of Documents*. Moshe Dayan Center for Middle Eastern and African Studies, Shiloah Institute, Tel-Aviv University, 1992.

⁵⁰ *ibid.*

⁵¹ Freedman, Lawrence, and Efraim Karsh. *The Gulf Conflict: 1990-1991 : Diplomacy and War in the New World Order*. London: Faber and Faber, 1999.

⁵² Woodward. Bob. *The Commanders*. New York: Simon & Schuster, 2002.

⁵³ Freedman, Lawrence, and Efraim Karsh. *The Gulf Conflict: 1990-1991 : Diplomacy and War in the New World Order*; Hiro, Dilip. *Desert Shield to Desert Storm: the Second Gulf War*; Bennis, Phyllis, and Michel Moushabeck. *Beyond the Storm: a Gulf Crisis Reader*.

⁵⁴ Bengio, Ofra. *Saddam Speaks on the Gulf Crisis: A Collection of Documents*.

⁵⁵ *ibid.*

⁵⁶ *ibid.*

⁵⁷ *ibid.*

⁵⁸ *ibid.*

⁵⁹ Post, Jerrold M. *The Psychological Assessment of Political Leaders with Profiles of Saddam Hussein and Bill Clinton*. New York: University of Michigan, 2005.

⁶⁰ Bengio, Ofra. *Saddam Speaks on the Gulf Crisis: A Collection of Documents*.

⁶¹ Hiro, Dilip. *Desert Shield to Desert Storm: the Second Gulf War*.

⁶² Telhami, Shibley. Arab Public Opinion and the Gulf War. *Political Science Quarterly*. Vol. 108 No. 3 (Autumn) 437-452, 1993.